

СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ СУДДІВ ІЗ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Реформування кримінального процесуального законодавства з характерною для України пріоритетною орієнтацією на європейські та міжнародні стандарти ведення кримінального судочинства та загальнолюдські правові цінності сприяло запровадженню деяких елементів ювенальної юстиції відносно спеціалізації суддів загальної юрисдикції. Особливості вимог, які висуваються до судді, уповноваженого здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, зумовлені віковими, інтелектуальними, психологічними й іншими особливостями осіб, які не досягли повноліття, що можуть значно ускладнити процес встановлення об'єктивних обставин справи та, як наслідок, призвести до судової помилки.

Слід зацентувати увагу на тому, що під час здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх, суди зобов'язані керуватися положеннями не тільки нормативно-правових актів України, зокрема ч. 14 ст. 31 Кримінального процесуального кодексу України та ст. 18 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», а й міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та враховувати практику Європейського суду з прав людини.

Базовим міжнародним документом, що спрямований на захист неповнолітніх в цілому та в тому числі в кримінальному судочинстві, є Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права дитини, прийнята від 20 листопада 1989 року. Так, відповідно до ч. 1 ст. 3 Конвенції про права дитини, в усіх діях щодо дітей першочергова увага судами приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини. До того ж, пункт «ііі» ч. 2 ст. 40 зазначає, що Держави-учасниці забезпечують невідкладне прийняття рішення з розглядуваного питання компетентним, незалежним і безстороннім судовим органом у ході справедливого слухання згідно із законом [1].

П. 22 Мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо

неповнолітніх («Пекінські правила», від 29.11.1985 р.) передбачена необхідність відповідної кваліфікації, спеціальної підготовки у працівників органів правосуддя в справах неповнолітніх. Для забезпечення і підтримки даної професійної компетентності слід використовувати професійну підготовку, навчання в процесі роботи, курси передпідготовки та інші відповідні види навчання [2].

З метою досягнення більшої єдності між державами-учасниками шляхом заохочення до прийняття спільних норм в правовій сфері Комітетом Міністрів Ради Європи прийняті Керівні принципи щодо судочинства, дружнього дитині від 17.11.2010 року. В п. 14, 15 визначено, що всі спеціалісти, які працюють з дітьми і від імені дітей, повинні проходити необхідну міждисциплінарну підготовку з прав і потреб дітей різних вікових груп, а також адаптованих до них процесуальних заходів. Спеціалісти, які безпосередньо контактують з дітьми, повинні проходити підготовку з питань спілкування з дітьми будь-якого віку і рівня розвитку, а також з дітьми, що знаходяться у особливо вразливих ситуаціях [3]. Недотримання судом міжнародних принципів здійснення кримінальних проваджень щодо неповнолітніх може призвести до порушення права на справедливий суд, гарантованого ст. 6 Конвенції Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод (Рішення ЄСПЛ від 16 грудня 1999 року у справі «Т. проти Великобританії») [4].

В справі «Олександр Волков проти України» рішення щодо якої набуло статусу остаточного від 27.05.2013 року, оцінюючи доводи заявника щодо порушення принципу «суду, встановленого законом» в контексті розгляду його справи судовою палатою ВАСУ, особистий склад якої був сформований Головою ВАСУ, який обіймав на той час адміністративну посаду без належних правових підстав, Європейський суд в п. 81, 151 відповідно зазначив: а) згідно з п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення...»;

b) Фраза «встановлений законом» поширюється не лише на правову основу самого існування «суду», але й на склад колегії у кожній справі (див. ухвалу щодо прийнятності від 4 травня 2000 року у справі «Бускаріні проти Сан-Маріно» (Buscarini v. San Marino), заява № 31657/96, та «Посохов проти Росії» (Posokhov v. Russia), заява № 63486/00, п. 39, ECHR 2003-IV) [5].

Отже, додаткові гарантії охорони прав і законних інтересів неповнолітніх, які встановлені національним законодавством з урахуванням європейських стандартів, зумовлені правом неповнолітнього на справедливий суд та полягають зокрема, в особливих вимогах щодо суддів, уповноважених здійснювати дане кримінальне провадження.

Джерела:

1. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. Редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року. Конвенцію ратифіковано Постановою ВР № 789-XII від 27.02.91. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
2. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») від 29.11.1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_211#Text.
3. Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо судочинства, дружнього дитині (Прийняті Комітетом Міністрів 17 листопада 2010 р. на 1098-му засіданні заступників міністрів). URL: <https://rm.coe.int/16804c2188>.
4. Рішення Європейського суду з прав людини від 16.12.1999 року, справа Т. та В. проти Об'єднаного Королівства (T. and V. v. United Kingdom). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_028#Text.
5. Рішення Європейського суду з прав людини, Справа «Олександр Волков проти України» (Заява № 21722/11), остаточне рішення від 27.05.2013 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_947#Text.

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Гуртієва Л.М.